

Nyitó előadás

Tegyük magásra a lécet minden életkorban: avagy miként kapcsolódnak össze a képességek és az attitűdök

Strukturált felfedező rehabilitációs képzés

az Egyesült Államokban

Edward Bell PhD, igazgató, Szakmai Fejlődés és Kutatóintézet a Vakságért, Louisiana Technical University, USA

Idén, április 25-én történt. A feleségem, a két lányunk és én aludtunk, amikor tornádóriasztás hallatszott éjjel 1 órakor. A feleségem ragaszkodott hozzá, hogy menjünk le az alagsorba, amíg elmúlik a vihar. Valamivel két óra előtt a tornádó végigsöpört a szomszédságunkon, fákat csavarva ki és szórva szét mindenhova, a mi házunkra is. Elment az áram, innét tudtuk, hogy a mi házunk is áldozatul esett. Miután meggyőződtem róla, hogy a feleségem és a gyerekek biztonságban vannak, csizmát húztam és felmentem megvizsgálni a kárt. Azonnal tudtam, hogy a rombolás jelentős a konyhában és a nappaliban. Miután felmértem, hogy a ház többi része nem sérült meg, kerestem elemlámpákat a lányok számára, hogy lássanak és megvártuk a hajnalt, hogy a további károkat is felmérjük.

Fatörzs zárta el az első és a hátsó ajtót is, ezért egy akkumulátoros fűrészsel ösvényt vágtam a fákon keresztül. Így biztonságba kerültünk anélkül, hogy bárki megsérült volna. Jut eszembe, a feleségem és én teljesen vakok vagyunk, de mindkét tinédzser lányunk jól lát. Ezt a szörnyű tragédiát nem kívánom senkinek, de annak a tréningnek köszönhetően, melyet az USA rehabilitációs szolgáltatása nyújtott számunkra, képesek voltunk kezelni a rendkívüli helyzetet.

Milyen is a jó rehabilitáció? Mielőtt rátérnénk a rehabilitációra jobban meg kell értenünk hogyan is működik az ember. Carl Rogers, pszichológus megalkotott egy kifejezést: az önmegvalósítást. Ez a kifejezés azt jelenti, hogy minden ember (akár látó, akár vak) azzal a belső drive-val születik, hogy fejlődjön – sikereket érjen el – gyarapítsa a képességeit. Egy másik kutató, akit Maslownak neveztek, segített megértenünk, hogy minden embernek vannak alapvető szükségletei, melyek az étel és ital igényétől kezdve indulnak. A túlélési szükségletek után a szállás és biztonság következik. Csak miután az élelme és az innivalója megvan, akkor kezdhet az ember gondolkodni a munkán, tanuláson, vagy más társadalmi célok elérésén.

Nos, akkor mi történik azzal a vak felnőtellel, aki nem akar már tovább dolgozni, aki feladta minden reményét, álmát? Ha igaz az, amit Rogers állít, hogy minden ember természetéhez hozzátartozik a siker akarása, akkor hogyan veszthetné el egy személy a vágyát a fejlődésre? Az a válasz, hogy ez a személy megtanulta, hogy tehetetlenné vált. Ez a személy megtanult pesszimista lenni, és beleivódott, hogy az hogy nem lát azt jelenti, hogy nem képes tenni. Addig, amíg a társadalom az alapvető szükségleteket biztosítja, addig kevés hajtóerő működik azért, hogy ennél több legyen.

De mi mind jól tudjuk, és megértjük, hogy a vak embereknek vannak álmaik, ambíciójuk, és dolgozni akarnak, hozzá akarnak járulni a közösségük gyarapodásához, és aktív társasági életet akarnak élni. De ha a személy már demoralizálódott, vagy megtanulta, hogy tehetetlen, hogyan tudunk akkor segíteni nekik abban, hogy higgyenek magukban és küzdjenek azért, hogy előbbre jussanak? Valójában a rehabilitációnak csak két titka van, talán inkább három, de csak két fő elem, amivel nektek szakembereknek kell dolgozni.

A vak emberek rehabilitációjával kapcsolatban speciális készségekről beszélünk, melyeket tudniuk kell, beleértve a közlekedéshez szükséges hosszú fehér bot használatát, a Braille-t az írás-olvasáshoz, a számítógépet a kommunikációhoz, és a mindennapos tevékenységeket, melyek lehetővé teszik az önálló életet. Ezek mindegyike fontos készség. Ha valaki nem képes a hosszú bottal közlekedni, akkor nem tud önállóan élni, munkába menni, és onnét haza, vagy egyszerűen ismerős és ismeretlen helyeken tájékozódni. Egyszóval a közlekedés akár bottal, akár kutyával nagyon fontos készség.

A Braille alapvető szükséglet az írás-olvasásához azoknak, akiknek nem elég a látása a síkírású nyomtatás olvasásához. A kisgyermekek mindent megtanulnak a szókincsről, a mondatfelépítésről az alpműveltséghez akár síkírású nyomtatást, akár Braille-t használnak – ezeket nem lehet hallás útján, hangoskönyvekből megtanulni. Nyilvánvaló, hogy a Braille ismerete nagyon fontos készség. A számítógépek használata szintén kritikus eleme a hétköznapoknak, nehéz olyan munkára gondolni, amit legalább minimális számítógépes ismeretek nélkül el lehet végezni. Lassan már a háztartási eszközök működtetéséhez és a televíziózáshoz is szükséges a számítógép. És természetesen egyetlen vak ember sem tud önállóan élni anélkül, hogy ne tudna főzni, takarítani és rendben, tisztán tartani a holmiját. Tehát az összes készség nélkülözhetetlen a rehabilitációban, de ezek a készségek izoláltan kevésbé hasznosak.

Az USA-ban mi a strukturált felfedező rehabilitációs modell alapján dolgozunk. Ezt a modellt sikeres vak nők és férfiak fejlesztették ki, azok, aki legyőzték a köztudatban élő elképzeléseket és hittek abban, hogy készségek tanulásával és önbizalommal képesek lesznek döntéseket hozni saját életükkel kapcsolatban. Dr. Kenneth Jernigan volt az a személy, aki eredetileg kifejlesztette a modellt. Ő fogalmazta meg, hogy az élet valójában lehetőségekből áll, és a látássérült emberek képesek arra, hogy döntéseket hozzanak. Más szóval, jogod és felelősséged van a választott élethez, ahhoz hogy a saját utadon jársz az életben.

Az első titok:

A rehabilitáció első titka tehát az, hogy hinni kell abban, hogy a vak emberek képesek az önállóságra. Nem elméleti szinten gondolok erre, hanem egy olyan hitben, gyakorlatban, amit minden fordulóban átadhatunk a kliensünknek/tanulónknak. A tanulók mindig lemondanak magukról. Az első nehézségnél fel fogják adni. Amióta vakok, az életük nagy részében mást sem hallottak mint „legyél óvatos”, „csak ülj le, majd mi megcsináljuk neked”, „félek hogy megsérülsz”. Ezen keresztül a vak ember kezdi elhinni ezeket az üzeneteket, belsővé válik az üzenet, ürügyé válik arra, hogy feladják, nem fognak tudni felülemelkedni a félelmeiken. Ekkor kell beavatkozni. Az hogy hiszünk a tanulónkban, azt jelenti, hogy sokkal jobban bízunk bennük, mint ők magukban, és messze jobban mint ahogy a társadalom valaha is hitt bennük.

Ha attól félsz, hogy el fogja ütni a kliensedet egy autó, akkor ez a félelem áttevődik a tanulódra. Ha azon aggódsz, hogy ha éles kést használnak, megvágják magukat, a tanuló érezni fogja a félelmedet és ez át fog ragadni rá. Ha azt hiszed a szíved mélyén, hogy a látássérülése miatt a közösségben sérelmek fogják érni a kliensedet, akkor ez a félelem át fog tevődni a kliensedre. Nincs az a mennyiségű tájékozódás és közlekedés, Braille és mindennapos óra és tanítás, amely hatékonyan kompenzálná ezeket a félelmeket. Akár egy egész éven át

, de mindaddig, amíg ki nincs mozdítva a kliensed a komfortzónájából, addig nem fog tanulni – vagy legalábbis nem fog törekedni a céljainak teljes megvalósítására.

A második titok:

A második titok a probléma megoldás. Ennek a második titoknak az érdekében az első titkot már gyakorolni kell! Azért mert az élet nem más mint egy hatalmas probléma, ami megoldásra vár. Hogyan fogja az iskolai tanár szerepet, a gyermekek tanítását és biztonságát ellátni? Hogyan lehet szakács a kliensedből egy nagy forgalmú étteremben a forró edények és éles kések között? Hogyan lehetne egy vak ember egy óvoda tulajdonosa, vagy hogyan dolgozhatna veszélyes állatokkal? De sorolhatnék száz és száz egyéb foglalkozást, melyek mind valamilyen szintű kockázattal járnak. A választ nektek kell kidolgozni. Nem a szakembernek egymagában, hanem a szakembernek és a kliensének együtt!

A problémamegoldás feladata sokkal egyszerűbbé válik, ha olyan vak emberek hálózata van körülötted, akik már bebizonyították, hogy sikeresen lehet élni! Az USA-ban a National Federation of the Blind, A Vak Emberek Nemzeti Szövetsége (NFB) ilyen hálózat. Ez USA bázisú, de az interne segítségével bárki, a magyar szakemberek is hozzáférhetnek. Miért hatékony eszköz az NFB a problémamegoldásban? Azért, mert az NFB-nek több ezer felnőtt vak ember a tagja, akik mindenféle iparágban dolgoznak. The még abban az esetben is, ha nem találsz rá a listában egy vak szakácsra, akkor is rengeteg ötlet lehetősége állhat rendelkezésre, amit a közösségtől fogsz kapni arra vonatkozóan, hogyan lehet biztonságosan ellátni egy ilyen munkakört. De először hinned kell a vak emberek képességeiben általában, és konkrétan a kliensében. Ezután keresztül kell dolgoznotok magatokat egy csomó problémán, nem azzal az attitűddel, hogy „hogyan lehetne ezt megoldani”, hanem azzal, hogy „hogyan fogjuk megoldani”.

De ahogy már mondtam, van egy harmadik titok is.

A harmadik titok az, hogy még akkor is, ha az egyes és kettes titkot már elsajátítottátok még nincs befejezve a munkátok. Mégpedig azért, mert a lakosság 99%-a NEM bízik, nem hisz a kliensében és azt feltételezik, hogy egy vak ember semmi munkakört nem tud biztonságosan ellátni, kivéve mondjuk a telefonálást. Ezért aztán minden egyese nap, amikor azon dolgozol, hogy higgyél a kliensed képességeiben és megoldjátok a sokféle problémát, melyek aktuálisan kihívást jelentenek a siker szempontjából, egy olyan környezetben fogtok dolgozni, ahol a legtöbb ember körülöttetek, azt az üzenetet fogja megerősíteni, hogy a vakság tehetetlenség, és a vak emberek sérülékenyek és védelemre szorulnak.

De nincs minden remény veszve! Még akkor is, amikor leküzdhetetlen problémának látszik ennyi negatív üzenet és megerősítés között, akkor is az önállóság irányába kell haladnotok és a szeretet, remény és elhatározás üzenetét kell megerősítened. Ha hatékonyan járod ezt az utat, nemsokára a klienseitek is elkezdik ezeket a szavakat használni. Aztán elkezdenek hinni ugyan azokban a dolgokban, s akkor elkezdenek sokkal többet tenni, mint amit lehetségesnek gondoltak. És ha ez megtörtént a kliens már megállíthatatlan. Amikor egy új kliensed érkezik, aki reménytelennek és tehetetlennek érzi magát, akkor bemutatathod a frissen önállóvá vált kliensednek, aki el fogja mondani az új kliensednek „tudom, hogy érzel ebben a pillanatban, de hidd el nekem ennek a történetnek a végén van egy fényes oldal”. Ez a reményteli üzenet és energia meghatározóvá válik az új kliensek számára, kultúrává válik a szolgáltatásokban, és így a reményteljes, hatékony rehabilitáció normátokká lesz.

Idén április 25-én jött a tornádó és az otthonom felét lerombolta az éjszaka közepén. Lehetőségem volt a döntésre aznap. Eldönthettem volna, hogy elülök és sírok. Felnézhettem volna a két tinédzser, látó gyerekekre és azt mondhattam volna, meg kell

hogy védjetez minket, a biztonságunkat. De úgy is dönthettem, hogy én vagyok a felnött, akinél a felelősség, a készségek, és a képesség van arra, hogy megvédjem a családomat. Jó döntést hoztam aznap, azért tudtam jól dönteni, mert a sok évvel korábban egy csapat rehabilitációs tanár bízott, hitt bennem, sokkal jobban mint én saját magamban. Ezek az emberek megtanították nekem, hogy szeretettel, hittel, és eltökéltséggel azt az életet élhetem, amit akarok. És pontosan ez az, amit folytatok és folytatni akarok.